

2017 - Anul tribuniștilor memorandiști (XXXVII):

Brukenthal și Iosif al II-lea în istoria sașilor

sec. XVIII
Samuel von Brukenthal (1721-1803)

jurist sas, guvernator al Marelui Principat al Transilvaniei (1777-1787), mare colecționar de artă, fondator al muzeului sibian

lui Brukenthal i-a fost dat să vadă cum rodul muncii sale de o viață este periclitat de reformele pripite ale împăratului Iosif al II-lea

Țelul de-o viață al lui Brukenthal ...a fost ameliorarea pas cu pas a situației, dar nu prin schimbări radicale, ci prin dezvoltarea continuă a condițiilor existente.

Tragedia a fost că nu venise încă vremea pentru astfel de măsuri.

Deși aceste reglementări, luate fiecare în parte, erau judicioase și utile, ele au creat un haos de nedescris, fiindcă lipsea încă aparatul birocratic adecvat, nobilii opunând o rezistență pasivă, în timp ce restul populației interpreta greșit unele legi.

Îndeosebi introducerea limbii germane ca limbă oficială în administrație a generat un naționalism maghiar tot mai puternic, îndreptat împotriva statului unitar

Națiunii mele i-am vrut binele, fără a fi vrut răul celorlalte națiuni.

Ființa națională este distrusă...St.L. Roth

Iosif al II-lea (1765-1790)

În răstimp de câțiva ani, el intenționa să răstoarne prin ordonanțe imperiale tot ce se dezvoltase în decursul veacurilor și nu corespundea concepțiilor sale despre statul modern.

Ernst Wagner (1921-1996)

Îndeosebi introducerea limbii germane în administrație ... în locul latinei ... a generat un naționalism maghiar ...

Reproducem finalul „Listei secrete”, anexă a lucrării apărute sub egida Academiei Române: „Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773”: «**Andreas Glatz** (judele din Rupea), îngrijorător de tăcut, fără cunoștințe juridice și fără talent. Judele **Friedrich von Strassenburg** din Bistrița, cumsecade, dar foarte bolnăvicios, e inteligent, sincer și cinstit. La fel e și judele regesc din Sebeș **Andreas Welter**, numai că e cam iute la fire, cum e și **Johann Kissling** din Nocrich. Îl apreciază favorabil și pe judele **Martin Rheder** din Miercurea, pe care-l consideră unul dintre cei mai pricepuți; pe perceptorul **Pyge**, foarte cinstit; și pe revizorul **Schwalm**, foarte bun la socoteli și bun cunoscător al țării.»

Pentru un orizont mai larg asupra istoriei Transilvaniei am studiat lucrarea „*Istoria Sașilor Ardeleni*” (2000), a pasionatului istoric bistrițean, doctorul în agronomie **Ernst Wagner** (1921-1996), fiind important modul de percepție a evoluției evenimentelor în Transilvania sec. XVIII-XIX: *Cap. „Samuel von Brukenthal (1721-1803) – guvernatorul Transilvaniei”*: «La mijlocul secolului al XVIII-lea un sas ardelean a devenit consilier al împărătesei Maria Tereza, ajungând în

cea mai înaltă funcție publică din Transilvania, cu toate că era de origine burgheză și nu a renunțat la confesiunea evanghelică. Tatăl său primise, ca jude regal al scaunului Nocrich, un titlu nobiliar, dar pe pământul regesc acesta era numai un titlu de onoare, care nu conferea privilegiu nobiliare. (...) Împărăteasa Maria Tereza (1740-1780) l-a descoperit în 1753 pe tânărul și inteligentul funcționar. La puțin timp după aceasta el devenea cancelar provincial și șef al Cancelariei aulice transilvane (1765) din Viena. La sfârșitul carierei sale de guvernator al Transilvaniei, lui Brukenthal i-a fost dat să vadă cum rodul muncii sale de o viață este periclitat de reformele pripite ale împăratului Iosif al II-lea (1780-1790) . (...) Țelul de-o viață al lui Brukenthal, unul dintre cei mai buni cunoscători ai constituției și istoriei transilvane, a fost ameliorarea pas cu pas a situației, dar nu prin schimbări radicale, ci prin dezvoltarea continuă a condițiilor existente. Prin realizările sale cele mai de seamă se numără și instituirea unui sistem de impozitare mai echitabil, micșorarea datoriilor iobagilor, modernizarea eficientă a administrației, îmbunătățirea condițiilor economice și colaborarea la instituirea graniței militare (1762-1851). La fel de important a fost faptul că a izbutit să împiedice aplicarea unor reglementări birocratice care nu se potriveau situației din Transilvania sau măcar să atenueze efectele negative ale acestora.» În *cap., Împăratul Iosif al II-lea încearcă să impună „reforma de sus”*, Ernst Wagner – președintele Cercului de Studii Transilvane (Arbeitskreis für siebenbürgische Landeskunde, Heidelberg) argumenta: «Succesorul Mariei Tereza, împăratul Iosif al II-lea, a fost un adept convins al luminismului, ale cărui principii voia să le impună prin mijloace absolutiste. În răstimp de câțiva ani, el intenționa să răstoarne prin ordonanțe imperiale tot ce se dezvoltase în decursul veacurilor și nu corespundea concepțiilor sale despre statul modern. Tragedia a fost că nu venise încă vremea pentru astfel de măsuri. În decursul câtorva ani, el a legiferat în Transilvania: abolirea iobăgiei ereditare și o nouă reglementare a sarcinilor iobăgești; **introducerea limbii germane în administrație în locul latinei, din considerente practice și nu naționaliste**; abolirea constituției stărilor și implicit a Universității Săsești; o nouă împărțire în comitate fără respectarea hotarelor istorice; o nouă legislație matrimonială, un nou cod al procedurii judecătorești și penale; recensământul general; prima ridicare topografică; introducerea cadastrului și a registrului funciar și multe altele. Deși aceste reglementări, luate fiecare în parte, erau judicioase și utile, ele au creat un haos de nedescris, fiindcă lipsea încă aparatul birocratic adecvat, nobilii opunând o rezistență pasivă, în timp ce restul populației interpreta greșit unele legi. Împăratul s-a văzut silit să revoce pe patul de moarte toate reformele sale, cu excepția edictului de tolerență pentru protestanți și a abolirii iobăgiei ereditare, pentru a restabili situația anterioară. În curând s-a dovedit însă că aceste reforme efemere nu mai puteau fi ignorate, deoarece avuseseră deja consecințe. Îndeosebi introducerea limbii germane ca limbă oficială în administrație a generat un naționalism maghiar tot mai puternic, îndreptat împotriva statului unitar. Dieta de la Cluj din anul 1792 a desființat votul curiat, peste care celelalte două nu puteau trece, deciziile intrând în vigoare doar cu unanimitate de voturi. De acum, conta fiecare vot în parte. Prin introducerea votului personal, reprezentanții sașilor deveneau o minoritate. Hotărârile dezavantajoase luate de nobilimea maghiară majoritară puteau fi blocate doar prin refuzul sigiliului națiunii săsești. Hotărârile intrau în vigoare doar dacă purtau toate cele trei sigilii ale națiunilor regnicolare. Sașii aveau prin aceasta un fel de drept de veto, de care într-adevăr au făcut

uz în situații foarte critice. În pofida votului personal, dieta nu era nicidecum o instituție democratică în accepțiune modernă. **Românii - majoritatea populației – erau reprezentați doar de către episcopii lor, care aveau numai vot consultativ.** Abrogarea constituției stărilor și desființarea Universității Săsești de către Iosif al II-lea au fost un șoc puternic pentru sași. Nu numai că ele puneau sub semnul întrebării autonomia lor seculară, dar zdruncinau și conștiința de sine a însăși națiunii săsești, ca unul dintre cei trei piloni de sprijin ai constituției statale de până atunci.

Ei deveneau pentru prima dată, chiar dacă numai temporar și nu cu toate consecințele, un simplu grup etnic și confesional. Importanța lor pentru țară nu decursese niciodată din numărul lor, ci din activitatea desfășurată, garantată de drepturile consfințite în documente. Suprimarea acestor drepturi ar fi adus prejudicii întregii țări, acești cetățeni și țărani liberi constituind coloana vertebrală a economiei și culturii în Transilvania. Războaiele napoleoniene nu au atins țara în mod direct. În defensiva austriacă s-au implicat și unități militare transilvane și ofițeri sași (...) La războaiele de eliberare a participat și un batalion ardelean de vânători, organizat și echipat de Universitatea Săsească. Epoca Metternich, cu regimul ei polițienesc, a avut consecințe mai profunde, provocând o nemulțumire generală și pregătind astfel terenul pentru revoluția anului 1848. Anii din pragul revoluției pașoptiste au fost caracterizați de o activitate intelectuală și economică febrilă ...» *Cap. „Revoluția din 1848 și urmările ei. Stephan Ludwig Roth”* prezintă sintetic evenimentele. Reproducem un fragment: «În lucrarea „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (*Lupta pentru limbă în Transilvania*), Stephan Ludwig Roth ia atitudine față de revendicările exagerate ale naționaliștilor maghiari. El subliniază importanța românilor și cere coexistența în drepturi egale a limbilor țării (maghiara, româna, germana) în locul supremației unei singure limbi. Roth nu era un naționalist sas, ci dorea conviețuirea pașnică a tuturor locuitorilor Transilvaniei. Din cauza acestei broșuri și a stabilirii aici a gospodariilor din Württemberg, el a devenit sasul cel mai dușmănit de naționaliștii maghiari. Roth a fost arestat în primăvara anului 1849, dus la Cluj pentru a fi judecat de un tribunal militar și împușcat la 11 mai. Cu câteva ore înainte de execuție, le-a scris copiilor săi: „Națiunii mele i-am vrut binele, fără a fi vrut răul celorlalte națiuni. Ființa națională este distrusă – nu mai cred într-o legătură exterioară între membrii ei. Cu atât mai mult doresc păstrarea spiritului ce a sălășluit cândva în aceste forme”»

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<http://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2017-anul-tribunistilor-memorandisti-xxxvii-128844.html>

